

F. BERNOUARD: A MŰVÉSZI KÖNYV.

Claude Chereau-nak ajánlom e sorokat, aki évek óta társam a művészi könyvért való küzdelmében.

Hosszú évek után ismét felébredt a jóízű emberekben a szép könyvek utáni vágy, a modern könyvek azonban, amelyeket a különböző kiadók kínáltak nekik, igényeiket egyáltalában nem elégítették ki. A múlt századok könyveihez tértek rövidesen vissza, amelyek tipográfikus szépségeik, szép papirosuk és nyomásuk folytán magasan fölötte álltak a modern könyvpar termékeinek.

A könyvművészetnek reneszánsza érdekében Franciaországban az elmúlt esztendők folyamán több könyvkereskedőtársaság alakult különféle nevek alatt s ezek szép papiroson ízlésesen nyomtatott könyveket igyekeztek a piacra hozni. Fájdalom azonban, jóakarató törekvéseikben már első kísérleteiknél csalatkoztak, a nyomdászvállalkozó hibája folytán, aki a bibliofilek kívánságaira mesteriségének igaz ismerete nélkül azt felelte, hogy „ezt nem lehet megcsinálni“, avagy „ez nem lesz nyomdaszerű“ (tipográfikus). A könyvkedvelők lassan-lassan maguk is e vulgáris mesteremberek véleményét fogadták el és nem merték többé követelni azt, amit szerettek. Természetesen ezekután ők is kijelentették, amit más országok könyvkedvelői is kimondottak már: „Nincs többé könyvnyomdász“, amiben persze viszont ők tévedtek. Minden ország közönsége, konstatálván a könyvnek hazájabeli szomorú állapotát, más országokat irigyel, amelyek „szép könyveket produkálnak“, ami viszont ismét tévedés, mert a Föld minden avagy majdnem minden országában sok kitűnően berendezett nyomda van, amelyekben igazán tökéletesen nyomtatnak, és amelyek mégis mind igen rosszul nyomtatott könyveket bocsátanak forgalomba.

A kitűnően nyomtatott, csúnya könyvek azért lehetségesek, mert a nyomdában nincs többé olyan jóízű ember, aki megértené, hogy a könyvkiállítás művészet és aki ezt a művészetet lelkéből szeretné. Mindenki vagy művész szeretne lenni és pedig hamarosan híres, avagy kereskedő, aki sok pénzt keres. Senki se akar egyszerű mesterember maradni, jóllehet a mesterember az átlagművésznek társadalmi szempontból fölötte áll, mert utóbbiak között alig akad száz között egy tehetséges és tízezer között egy, aki igazán zseniális.

A mai nyomdászemberek, amint valamikor Geffroy Thory megkívánta tőlük: „fehérre feketét tesznek“, de úgy, hogy ezzel lehetőleg a legtöbb pénzt keressék. Pelletan, aki az utolsó esztendő egyik legjobb kiadója volt, művészetének definíciója gyanánt szintén Thory mondatát idézte: „a könyvnyomdászat a feketének fehérre való művészete“, ami szerintünk tévedés, mert paradoxon nélkül a könyvnyomdász ép úgy tehet szürkét sárgára, avagy kéket fehérre, mint feketét fehérre, egyedül az fontos, hogy ízlése legyen és ízlését szép és jó papirosra kifejezésre juttassa.

Az eddig mondottakat összefoglalva, azt állítjuk tehát, hogy a könyvnyomdászat két részre oszlik, egyrészt a nyomtatásra, amely bizonyos ismert jeleknek papírra való nyomása, másrészt a szedésre, komponálásra, ami az ismert jeleknek bizonyos elvek szerint a nyomtatás céljára történő egymásmellé rakását jelenti, ezt más szóval tipográfiának nevezhetjük. Már most azt állítjuk, hogy minden országban van jó nyomda, de igen ritka kivételektől eltekintve, nincs jó tipográfus. Ezért téves az általános vélemény, hogy nincs többé jó könyvnyomda és ebben kell keresni a könyv modern dekadenciájának az okát.

A ma majdnem halott tipográfiát a kiadó gyilkolta meg. Nem tudjuk bizonyosan, hogy mikor jelent meg az első hivatásos kiadó, tudjuk azonban, hogy a szó (éditeur) Litré szerint csak 1797 óta ismeretes a francia nyelvben. Már pedig ha Darwin teóriája: „A funkció teremti meg a szövet“ igaz, akkor egy szó valamely nyelvben csak akkor jelenik meg, mikor szükség van rá. Ha tehát a szó csak 1797-ben fordul elő először Franciaországban, feltehetjük, hogy a kiadó mesterisége ez időtájt még nem volt nagyon öreg. Azelőtt csak nyomdászok voltak Franciaországban, kik könyvtárusbódékat tartottak maguknyomtatva könyvek eladhatása céljából, a

Carlègle.

Dunoyer de Segonzac.

könyvkereskedéseknek azonban a mai könyvkereskedéssel nincs semmi közösségük.

A régi könyvnyomdász méltóságos és tudományos ember volt, tudnia kellett latinul és görögül, sőt egy kicsit héberül is, mondják a régi szakkönyvek, s azt hisszük, hogy így is volt ez az Estienne-ek, a Cramoisi-k, a Manuces-ek, Plantin-ek és más híres nyomdászok körében. Mi ezzel szemben a mai könyvkiadó? Egy-két kivétellel ignoráns közvetítő, aki éppen csak annyit ismer a könyvnyomdászat mesterségéből, amennyi a közönség megszédíttetésére szükséges és akit korlátolt ismeretei csak arra képesítenek, hogy mennyel jobban kihasználhassa a szerzőt, a közönséget és a nyomdászt. Keveset törődik a könyvnyomtatás művészetével, a papíros, a forma szépségével. De nem is ért hozzá. Legfőbb érdeme, hogy rátudta oktrojálni a közönségre a maga különös számítanát, amely szerint háromszor ötven centimes, három francs és ötven centimes.*

* * *

A modern Franciaországban akadt egynehány ritka, a könyvért rajongó szellem, akik gátat akartak emelni az átlag könyvek hatalmas árjának. Egyetlenegy érdemli meg közülük a megemlíttést: Edouard Pelletan, ki egynehány hónappal ezelőtt meghalt. Csak kiadó volt és nem nyomdász, ami felfogásunk szerint azt jelenti, hogy nem volt mindig tisztában azzal, hogy mit csinál és mit kellett volna csinálnia. Azt hisszük, hogy betűinek megvá-

* A francia könyvek rendes ára három francs ötven centimes.

lasztásában sokszor csalatkozott. A Dudot-féle betűknek, amelyek olyan kitűnően megfelelnek korunk kaszárnyastílusának, alkalmazásában tévedett és a kéziprés alkalmazása szerintünk szintén tévedés volt. Nem fölösleges-e a kéziprés alkalmazása, mikor a hengeresprés éppen olyan jó, de gyorsabb munkát tesz lehetővé? A kéziprés alkalmazása korunkban olyan előítélet mint az, hogy illusztrációkat külön e célra készült fametszetekről kell klisiroztatni és a klisékkel nyomtatni. A fába nemcsak azért metszünk, mert a fának külön rendeltetése van, hanem azért is, mert régi francia nyomdászkifejezés szerint: „le bois a de l'amour avec le papier“.* Pelletan egynehány kiadásának nagy sikere volt, ezekből példaképen közlünk egy oldalt. Egy könyvet és két apróbb füzetet adott ki magáról a tipográfiáról, amelyekben bár sok olyat mond, amiben igazat adunk neki, sokszor viszont igen ingadozó megállapításokat tesz.

Pelletan és társai törekvésein kívül a modern könyvnyomdászatért még a betűöntők tettek valamit, mikor új betűk öntését kísérelték meg. Közülök egynek, a Grasset-félének volt is átmeneti sikere, ma azonban már teljesen abbahagyták azt is és csak vidéki nyomdák alkalmazzák még néha. Kitűnően kifejezésre jutott benne a francia modern stílus: nehezen olvasható, logikátlan deformációja volt ez a garmondbetűnek. Egy másik ábécét Auriol kísérelt volt meg, ennek betűi barokkok és szemsértők voltak. Körülbelül egy hónap előtt ismét megjelent egy új betű, me-

* „A fa szerelmes a papírosba.“

de même dans la rue, elle rit & m'envoya un baiser.

Sur quoi, une main, passant par la croisée, lui donna sur la joue un soufflet dont elle fut si étonnée qu'elle lâcha le pot à eau, qui tomba, peu s'en faut, sur la tête de mon bon maître. Puis la belle souffletée disparut & le souffleteur, paraissant à sa place à la fenêtre, se pencha sur la grille & me cria :

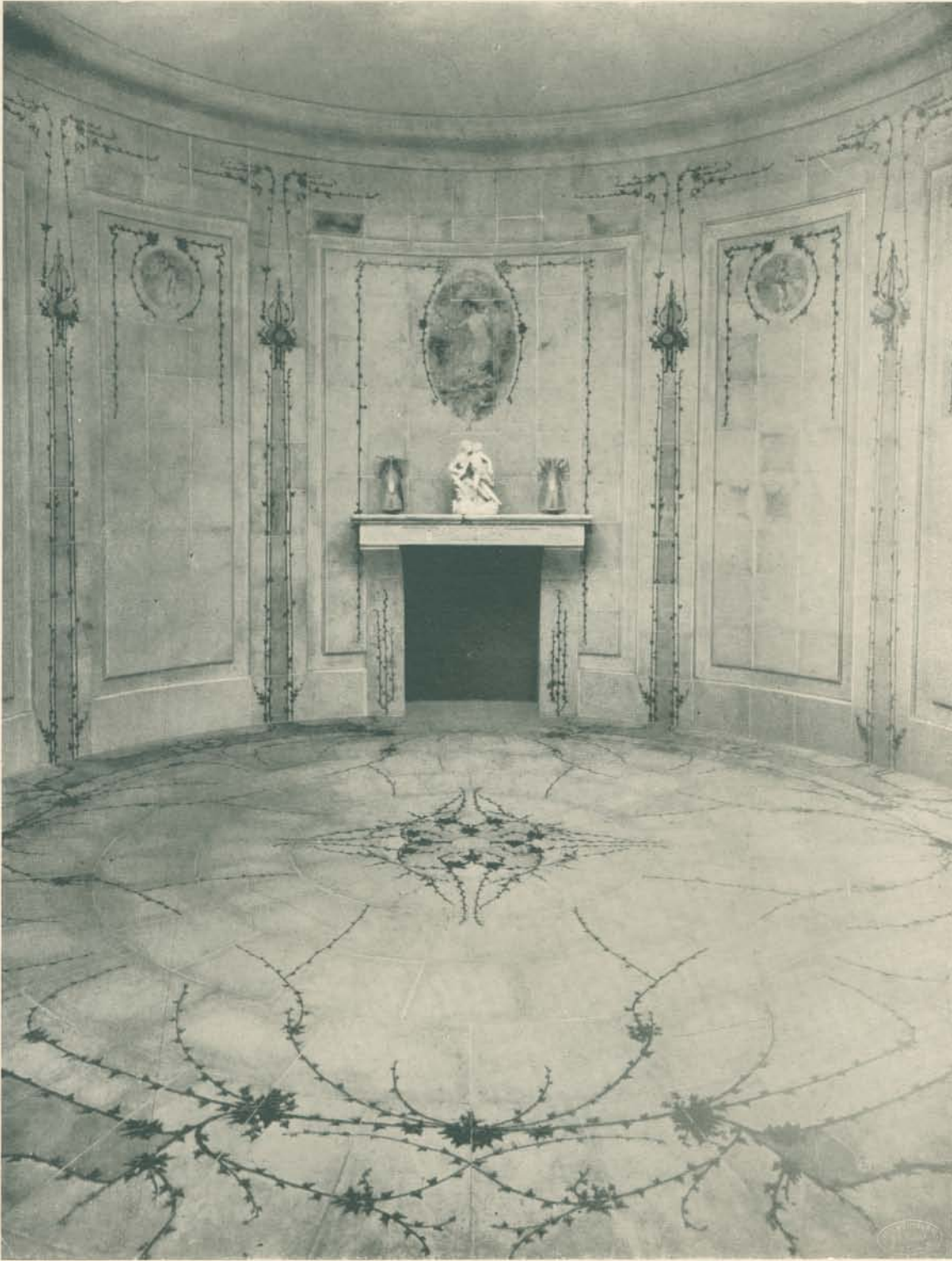
— Dieu soit loué, monsieur, vous n'êtes point le capucin ! Je ne puis souffrir que ma maîtresse envoie des baisers à cette bête puante qui rôde sans cesse sous cette fenêtre. Cette fois du moins je n'ai point à rougir de son choix. Vous me semblez honnête homme, & je crois vous avoir déjà vu. Faites-moi l'honneur de monter. Il y a céans un souper préparé. Vous m'obligerez d'y prendre part avec M. l'abbé qui vient de recevoir une potée d'eau sur la tête & qui se secoue comme un chien mouillé. Après souper, nous jouerons

ANATOLE FRANCE: „LA ROTISSERIE DE LA REINE PÉDAUQUE” CÍMŰ MŰVÉNEK EGYIK LAPJA. (E. PELLETAN KIADÁSA.) A FRANCIA TIPOGRAFIÁNAK JELLEMZŐ PÉLDÁJA.

PAGE EXTRAITE DE „LA ROTISSERIE DE LA REINE PÉDAUQUE” DE Mr ANATOLE FRANCE. IMPRIMÉ MODERNE FRANÇAIS.

124.

124. René Lalique : A sèvres-i nemzeti porcellángyár boudoirja, fehér grès-anyagból berakott platina-zománcdíszítéssel.

124. Manufacture Nationale de Sèvres : Boudoir en grès blanc, décoré d'incrustations d'émaux sur platine.

97

125.

126.

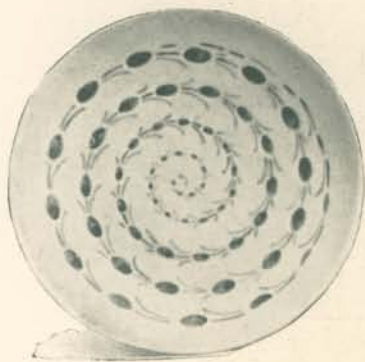
127.

125. Massoul; 126. Decoeur; 127. Henry Simmen K5-
edényvázák.

125—127. Vases en grès de grand feu.

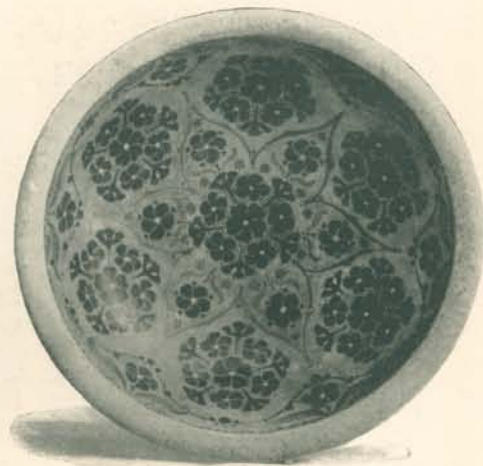
128.

129.

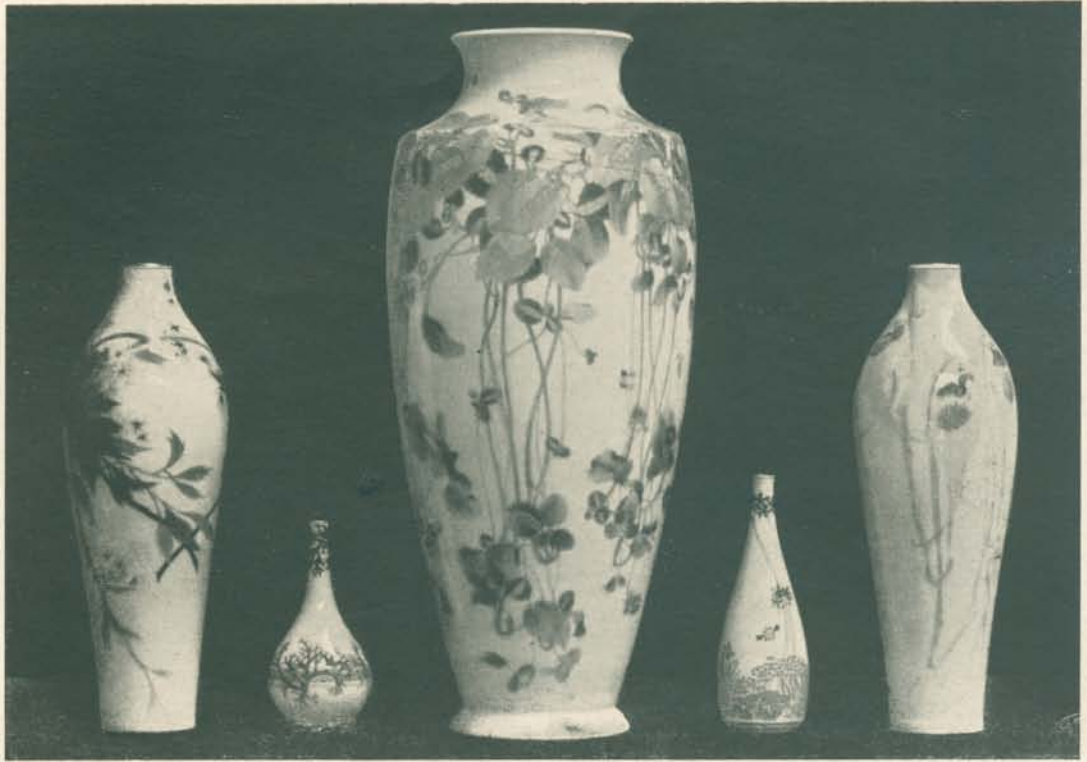
130.

131.

128. E. Lenoble: Magas tűzű díszedények. — 129—131.
Émile Decoeur: Kőedénytányérok és váza.

128—131. Plates et vase en grès décorés en grand feu.

132.

135.

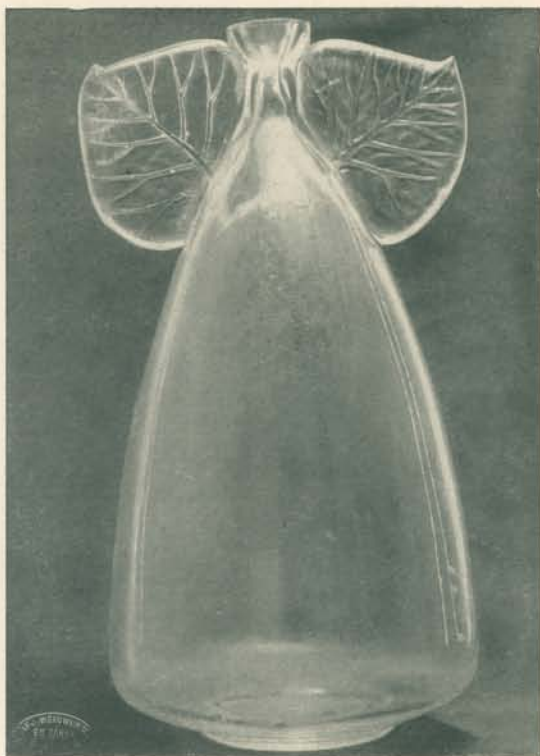
134.

135.

132—135. Sèvres-i nemzeti porcellángyár: Újabb porcelánok és biscuittek.

132—135. Manufacture Nationale de Sèvres: Porcelaines.

136.

137.

138.

139.

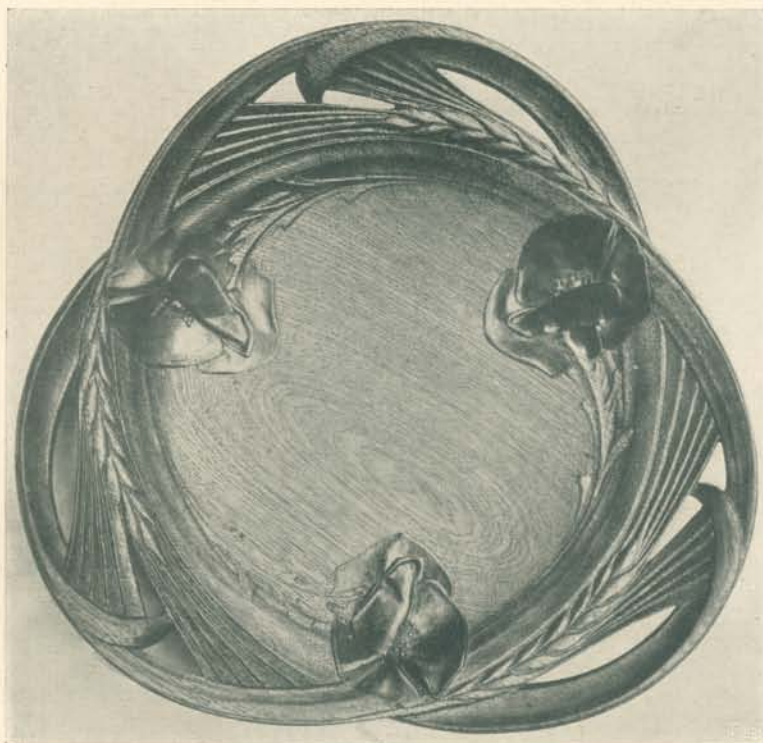
140.

René Lalique: 136. Szárnyas fehér üveg. — 137. Szürke-
üveg-maszkokkal díszített váza. — 138. Bonbonnière met-
szett fekete üvegből. — 139. Vésott illatosító üvegcese. —
140. Marinot: Zománcolt üvegszelence.

136. Vase à ailettes en verre blanc. — 137. Vase orné
de masque en verre gris. — 138. Bonbonnière en verre
noir. — 139. Flacon à parfums. — 140. Boîte en verre,
décorée d'émaux

141.

142.

141. Georges Desvallières: Egy könyvtárszoba képe. —
142. Gallery: Faragott fatálca.

141. Projet de décoration pour une bibliothèque. —
142. Bois sculpté.

145.

144.

143. Maurice Denis: Fürdőző nők. — 144. G. Canape:
Könyvtábla.

145. Baigneuses. — 144. Reliure.

145.

145. Adrien Karbowsky: Lyoni préselt bársonyszövet.
Tassinari és Chatel gyárából.

145. Velours ciselé de Lyon.

lyet Bernard Naudin rajzolt volt, szándékosan archaikus és formában nem eléggé megállapodott. Miután eddig csak mintanyomtatványt láttunk belőle, teljes véleményét még nem alkothattunk róla, annál kevésbé, mert a mintanyomtatvány tipográfikus szempontból igazán nem kifogástalan.

A közönséget igazán érdeklő törekvések csak az egyszerűséget kereső kísérletek lehetnek, amelyekben az író és rajzoló tehetségén kívül érezhető lesz egy olyan ember szelleme is, ki alaposan ismeri a könyvnyomdászat minden csinját-binját. Az ilyen könyvnyomdász nem sokat kell hogy törődjék majd az új találmányokkal, a könyv számára ezek nem hoznak semmit, a fotótipia és a hengeresprésségek elegendők. A hengeresprést tökéletes szabotossága és gyorsasága miatt kell alkalmazni, a fotografikus klisé pedig akkor, amikor az illusztráló művész nem maga vési fába vagy rézbe rajzait, mert mindig többet ér a fényképlisé hideg pontosságával, mint a fametsző interpretációja.

Reméljük, hogy a jövő könyvei sokban el fognak térni a maiaktól. A rajzok összefoglalják majd ama fejezeteket vagy verseket, amelyeknek díszítésére hivatva vannak és általában nem fognak könyveket illusztrálni, hanem csak dekorálni. Az illusztráció és deko-

ráció között óriási a különbség. Az illusztráció azt akarja kifejezni, amit az olvasó nem ért meg, avagy amiről feltételezik, hogy nem érti meg, ami az olvasóra nézve sértő, és viszont kissé hivalkodásra valló az illusztrátor részéről, míg a dekoráció csak arra törekszik, hogy kellemesebbé, tetszetősebbé tegye a könyvet.

Az utolsó esztendő illusztrátorai közül, hadd említsem meg Bellery-Desfontaine-t, aki méltó hírnevére és akinek többet köszönhetünk, mint sokan gondolják, Steinlent, ki igazán rendkívüli jelesség volt. Huart szépen illusztrálta Balzac-ot. A legifjabb nemzedékből Maxim Dethomas, Charles Guérin, Dresan, Louis Sue, P. de Segonzac, Roubille, Trebout, Jon. Gordoni, L. A. Moreau, Maril, Laurencin és még egynéhányan, kiknek nevére hirtelen nem emlékezünk, napról-napra fejlődnek.

Még csak arra kérjük az olvasót, bocsássa meg nekünk, hogy ilyen rosszul fejezzük ki eszméinket, amelyekkel pedig tisztában vagyunk, mert néhány év óta már a könyvnyomdászat művészetének szenteltük életünket. De hogy szabadon mondhatjuk el álmainkat és fájdalmainkat a régi és modern könyvekről, oly sok helyre volna szükségünk, hogy itt alig találunk eleget a legszükségesebbek számára.

HENRI CLOUZOT: VAS, BRONZ ÉS MÁS FÉMEK.

A francia iparművészet összes ágai között talán a megmunkált fémeké az, amelyik a legőszintebben vette át az új formákat és fogadtatta el őket a közönséggel. Ennek okait könnyű megmagyarázni. Míg szokásaink, erkölcsaink,

ruházatunk nem változtak 1789 óta annyira, hogy ne foglalhatnánk helyet egy XVI. Lajos idejéből ránk maradt karosszékben vagy ne írhatnánk egy empire íróasztalon, addig tudományos fejlődésünk megajándékozott bennünket az automobilokkal, a liftekkel, a villamos világítással, a telefontal és még sok más új eszközzel, amelyek mind új formák után kíváncznak. Természetes tehát, hogy ez új találmányokat formában kifejező iparművészek, a régi stílusok alkalmazásával való rövid kísérletezés után, új és eddig nem látott modelleket igyekeztek előállítani. Ennek tulajdonítható a kovácsolt vas, a cizellált bronz, a vágott és domborított réz gyors diadala a francia társadalomban.

A XVIII-ik század ismert mesterművei után a kovácsművészet hanyatlásnak indult. A múlt század elején a kovácsolt vas széles csavarodásait a divatos etruszk, görög, római vagy pompéi-i stílus számára frivolnak találták, túl könnyűnek, túlszabadosnak. Később pedig a vasöntés elterjedésével, az építészek a dekoratív vasmunkákat készen kapták és viszont a csodált régieket könnyen sokszorosították. Az öntés olcsósága és könnyen kezelhetősége szintén hozzájárult annak gyors népszerűségéhez. Az utána következő és a galvanikus sokszorosítások uralma idején, vagyis jóformán az egész XIX. század folyamán, a vasművészet, mint művészet veszendőbe ment. Mikor azután egynéhány jószándékú építész erkélyek, lépcsőkarfák számára ismét szép és jó anyagot keresett, arra a szomorú tapasztalatra jutott, hogy nincsenek kovácsok.

A fémipar-renaisszánsza az 1899-iki világkiállítás ideje körül kezdődött és az 1900-iki idején már jóformán fénykorában volt. Tökéletes logikával két egymással ellentétes áramlatot követve alakult ki. A modern művészet-hez fordult új vonalakért és formákért, a